

## EL MUSEU INDUSTRIAL DEL TER, CAN SANGLAS DE MANLLEU

EMILI BAYÓN\*

Tècnic de l'Àrea de Patrimoni Industrial del MIT

*The Museu Industrial del Ter (Industrial Museum of the Ter River).  
Can Sanglas de Manlleu*

La conca mitjana del Ter va conèixer durant el segle XIX un dels processos industrials més importants de Catalunya. L'ús de l'aigua com a motor energètic va poblar aquest territori de fàbriques i colònies tèxtils. Al regnat del cotó l'hauria d'acompanyar, des de principis del segle XX, una incipient indústria metal·lúrgica de construcció de maquinària. Ara, el Museu Industrial del Ter vol donar testimoni d'aquell llegat històric i incorporar un centre d'interpretació sobre els rius mediterranis. El Museu Industrial del Ter aspira així a esdevenir un centre de referència sobre el patrimoni industrial i natural del Ter mitjà.

**Paraules clau:** museologia, arqueologia industrial, indústria tèxtil.

*The middle basin of the Ter River experienced during the 19<sup>th</sup> century one of the most important periods of industrial growth in Catalonia. The use of water as an energy source dotted the territory with textile factories and new residential areas. The reign of cotton was accompanied, starting in the early 20<sup>th</sup> century, by the beginnings of a metallurgical industry for the construction of machinery. Today the Museu Industrial del Ter wishes to conserve that historical legacy and also to include a centre for the study of Mediterranean rivers. The Museu Industrial del Ter thus hopes to become a point of reference for the industrial and natural heritage of the middle Ter.*

**Keywords:** museology, industrial archaeology, textile industry.

### Un museu industrial al Ter

En el procés d'arrencada del projecte del Museu Industrial del Ter de Manlleu, es definia la voluntat de constituir aquest equipament com una institució cultural i científica que a través del patrimoni industrial i natural afavorís la conservació, la transmissió i l'ús de l'herència històrica i mediambiental de Manlleu i del curs mitjà del Ter. Sense renunciar, al mateix temps, a esdevenir un element dinamitzador que, incidint en el manteniment de la memòria col·lectiva, estimulés la conscienciació social i ecològica, i afavorís la participació de la comunitat.<sup>1</sup> A què responia aquesta voluntat?

### Uns comentaris previs: la fi d'un cicle històric

La presentació del Museu Industrial del Ter passa, en primer lloc, per recordar una evidència històrica: la fi del model d'industrialització clàssic. Des de la fi de

\* Article escrit amb la col·laboració de Marc Ordeix (CERM).

1. ALBAREDA, Joaquim. *Avantprojecte del Museu Industrial del Ter*. Ajuntament de Manlleu, 1996 (còpia manuscrita a l'Ajuntament de Manlleu).

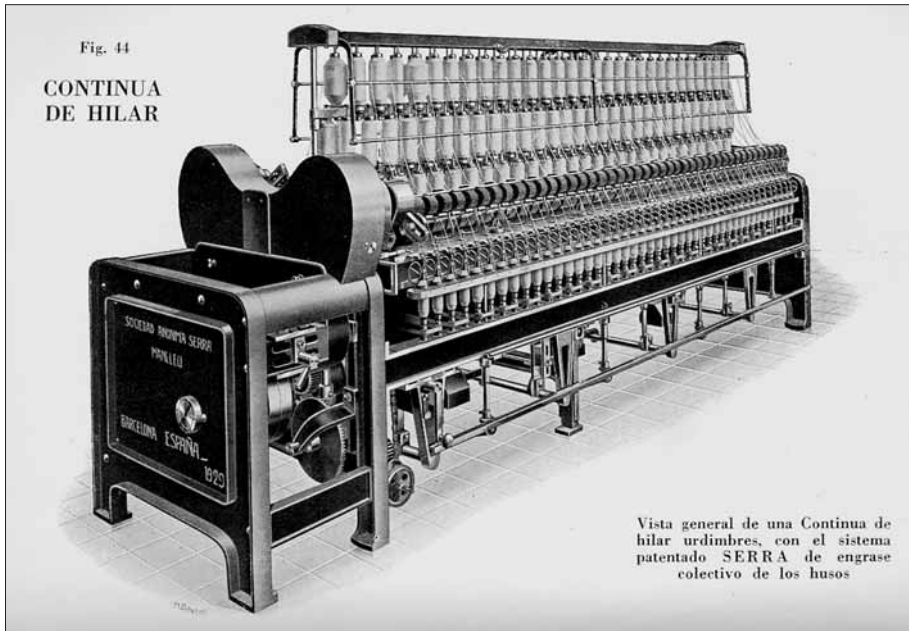
la Segona Guerra Mundial, pel que fa als països occidentals més avançats, i a partir dels anys seixanta pel que fa a les economies mediterrànies, el procés de transformació econòmic, tècnic i tecnològic que coneixem com a segona revolució industrial va viure un procés de recanvi tecnològic accelerat que, en poques dècades, havia de deixar enrere els processos productius clàssics que arrenquen de finals del segle XIX, i tenen el seu màxim desenvolupament durant el primer terç de la passada centúria. Com a conseqüència d'aquesta realitat general, durant els anys setanta i vuitanta del passat segle, la nostra àrea geogràfica veurà desaparèixer en precipitació les restes del sector tèxtil històric, i assistirà a la crisi paral·lela dels sectors productius que l'acompanyaven, especialment el metal·lúrgic.

En segon lloc, i com a conseqüència de l'anterior, les administracions públiques van iniciar un procés de reflexió per tal d'afrontar aquella nova realitat social i urbanística que s'anava creant a partir del procés desindustrialitzador. Els exemples són al nostre davant: poblacions com Manlleu, Roda de Ter, Torelló i la resta de pobles del Ter mitjà responen a aquest model amb una intensitat que va estretament lligada a l'abast del procés industrial viscut per cadascun d'ells durant els darrers cent cinquanta anys. Així, a partir dels anys vuitanta comencen a aixecar-se veus en defensa del reaprofitament d'aquells equipaments, i amb la voluntat d'incorporar l'herència cultural i material que representaven. Aquesta reivindicació aspirava a aconseguir dos objectius: dotar de nous usos els grans contenidors industrials ara abandonats, i possibilitar la incorporació de la població al contingut històric (identitari i cultural) que simbolitzava aquell patrimoni dispers.

Un tercer element farà de nexa d'unió entre el patrimoni industrial i la comunitat, i vindrà a incorporar-se immediatament: el medi natural; singularitzat en el nostre cas pel riu Ter. Una realitat fluvial visualitzada com a eix vertebrador i justificatiu de tot el procés. El patrimoni industrial, vinculat al patrimoni natural i fluvial, donava una oportunitat única a aquestes poblacions per actuar sobre una realitat degradada i, alhora, fer una aposta per redefinir la seva relació amb el territori.

### **Els museus sobre la industrialització**

S'ha dit que cal que el passat sigui mort perquè comenci a interessar-nos. En el nostre país, i per extensió a la resta de l'Estat, l'interès pel patrimoni industrial és un fenomen recent. Fins fa pocs anys, aquests nous museus sobre la cultura del treball han hagut de superar visions reduccionistes i prejudicis molt arrelats. És sabut que els museus industrials no solen ubicar-se dins d'edificis monumentals, ni les seves col·leccions disposen de peces artístiques de gran valor, ni tan sols poden aportar l'argument de l'antiguitat (com a molt, un segle o dos, a molt estimar); però, en canvi, la seva condició patrimonial neix d'una altra consideració. Malgrat que parlem d'elements propers en el temps, els testimonis de la revolució industrial es troben molt lluny de la nostra realitat productiva actual. La creixent innovació tecnològica ha condemnat ràpidament bona part dels sectors productius clàssics al desús i l'abandonament, però la velocitat dels canvis ha estat de tal magnitud que fa que molts d'aquests elements siguin familiars i propers a l'expe-



Contínua de filar Serra. (Fons MIT)

riència de vida i de treball de bona part de la nostra població. És precisament aquest valor afegit el que atorga una consideració especial al patrimoni industrial. Una relectura social que aposta per incorporar als espais culturals els edificis, màquines, eines i productes de la primera industrialització, eixamplant la consideració d'allò que té una condició patrimonial; és a dir, cultural.

Una oportunitat s'ha vingut a afegir en els darrers anys als arguments d'aquells que defensaven la importància de preservar les restes industrials; ens referim a la seva ubicació. La centralitat de molts d'aquests edificis dins de les nostres ciutats ha propiciat, un cop superat el rebuig inicial vers aquestes naus abandonades, la posada en marxa de projectes de restauració i reutilització que han millorat substancialment àrees urbanes abans degradades.

### **El sistema del Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya (mNACTEC)**

Terrassa, la gran capital llanera, ha esdevingut un model de transformació urbana a partir de la recuperació del seu patrimoni industrial. Fou precisament en aquesta ciutat on s'inaugurava, fa ja vint anys, el Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya, un equipament que ha dut a terme una tasca ingent en la recuperació i revalorització del patrimoni industrial català. Amb seu en el majestuós Vapor Aymerich i Amat, aquest museu ha impulsat la creació d'una xarxa

museística, estesa per tot el país, a partir d'una valenta política descentralitzadora que ha situat els nous museus tècnics i industrials a les zones on havien tingut lloc els processos industrials originaris. Així, en els darrers anys hem vist aparèixer museus sobre les diverses especialitzats industrials catalanes: la indústria de la llana a Terrassa, el suro a Palafrugell, les colònies cotoneres del Llobregat a Puig-reig i Esparreguera; la tècnica i l'aigua a Terrassa, la mineria del carbó i del plom a Cercs i Bellmunt del Priorat respectivament, els molins fariners a Castelló d'Empúries, l'estampació tèxtil a Premià de Mar, els ferrocarrils a Vilanova i la Geltrú i Barcelona, la destil·leria a l'Espluga de Francolí. O bé ha integrat equipaments ja existents, com el degà Museu de la Pell d'Igualada, o el Museu Molí Paperer de Capellades. També ha recuperat elements patrimonials en perill de desaparició com la Farga Palau de Ripoll, la fàbrica de ciment del Clot del Moro a Castellar de n'Hug o la serradora muntanyenca d'Àreu. En els darrers anys el mNACTEC ha obert el seu sistema fins i tot a iniciatives particulars, com la col·lecció d'automòbils Salvador Claret amb seu a Sils.

Juntament amb el Museu de la Torneria i la Banya de Fusta de la Vall del Ges de Torelló (proper a inaugurar-se), el Museu Industrial del Ter forma part d'aquest sistema. La conca del Ter s'incorpora així al mapa del patrimoni industrial català.

### El projecte del Parc del Ter de Manlleu

Manlleu ocupa un espai central dins la conca del Ter mitjà. La seva façana fluvial està farcida d'elements patrimonials vinculats a l'aigua i als seus usos industrials. Els elements centrals d'aquest paisatge històric són, pel que fa al tram urbà de la vila: l'eix que forma el Canal Industrial de Manlleu, amb el seu conjunt d'elements hidràulics (rescloses, bagants, repartidors, sobreexidors), els molins Miarons i Muntada, i el seguit d'antigues filatures que van des de les avui desaparegudes «Tres Fàbriques» fins a Can Sanglas, on el canal posa fi al seu recorregut. El Canal Industrial de Manlleu, considerat el més genuí de la industrialització catalana, dona continuïtat a aquest seguit de peces disperses vinculades a la primera industrialització. Un període que va des de 1829 fins a 1860, aproximadament.

El recorregut rural de la façana fluvial arrenca del pont del ferrocarril fins a arribar al límit del terme cap a ponent, i comprèn algunes de les més emblemàtiques fàbriques de riu d'Osona: el Dolcet, Can Rusiñol i Ca l'Escolà. Es tracta d'uns establiments industrials a mig camí entre la nau urbana i la colònia rural en un paisatge poblat per rescloses, canals, bagants i boscos de ribera que segueixen el camí vora Ter. A grans trets, aquestes tres peces i les fàbriques de Can Llanas i Can Puntí són contemporànies a la segona onada industrial que seguí a la *fam de cotó* i que va de 1865 fins a finals de segle.

La dimensió del projecte ha obligat a una intervenció esglaonada que ha tingut la seva primera concreció en el projecte d'un museu sobre la industrialització a

---

2. SURINYACH, Miquel. «Treballs bàsics i definició de criteris per a l'ordenació de la zona delimitada pel canal industrial de Manlleu i el riu Ter». A: SURINYACH, Miquel; CLUSA, Joaquim; ALBAREDA, Joaquim; ARUMÍ, Dolors. *Manlleu, el Ter i el canal industrial*. Manlleu: Museu Municipal de Manlleu, 1996, p. 15-58.



Els rentants del Canal industrial de Manlleu cap el 1910. (Fons MIT)

### Unitat d'Actuació de Can Sanglas

Situada al tram final del parc, allà on el Canal Industrial desguassa a la platja de Can Llanas, aquesta àrea inclou l'embarcador del Ter i un dels més característics boscos de ribera d'Osona, la Devesa. Aquest espai ha d'esdevenir un dels elements paisatgístics protegits més importants del nostre riu i, alhora, una àrea d'observació i experimentació per al Centre d'Estudis dels Rius Mediterranis de Can Sanglas.

L'edifici que acull el Museu Industrial del Ter és l'antiga filatura de cotó de Can Sanglas, una de les primeres fàbriques de riu aixecades a Manlleu (1842). El projecte arquitectònic<sup>3</sup> ha conservat la construcció rectangular de tres plantes de l'edifici original per tal d'acollir tres espais diferenciats: la fàbrica de riu, la societat industrial i el Centre d'Estudis dels Rius Mediterranis, i ha afegit uns elements de nova construcció per tal de dotar Can Sanglas de magatzem, sala d'actes, oficina de turisme, botiga, tallers didàctics, sales energètiques i la resta d'espais que faran possibles les activitats del Museu.

---

3. FERRATER, Carles; MUNTANER, Josep Maria. *Projecte de construcció del Museu Industrial del Ter a la fàbrica Sanglas de Manlleu*. 1997 (dipositat a l'Ajuntament de Manlleu).

## El Museu Industrial del Ter: Un museu temàtic i un centre d'interpretació del territori

El MIT conjuga el testimoni d'un procés històric: la industrialització, amb l'actuació sobre un patrimoni natural: el riu Ter. Aquesta síntesi es concreta en el Canal Industrial. Aigua i història integrats en un element patrimonial dispers que acaba el seu recorregut als soterranis de Can Sanglas, on alimentava les turbines de la fàbrica. Volem destacar la importància d'aquest canal com a eix de continuïtat al llarg del Baix Vila perquè esdevé una perllongació de les sales expositives del Museu, i ajuda a interpretar la transformació urbana viscuda per Manlleu.

### 1. El projecte museogràfic del Museu Industrial del Ter

Passem ara a comentar, molt breument, el projecte museogràfic de l'exposició permanent «La fàbrica de riu», a punt d'inaugurar-se a la planta baixa de l'edifici de Can Sanglas. Aquest projecte s'ha concretat a partir del projecte museològic redactat per Joaquim Albareda, Gabriel Alcalde i David Santaaulària (1997). Pel que fa al disseny museogràfic l'ha realitzat l'empresa Fargas-Garau S.L.

#### 1.1. Les sales energètiques del MIT

La història de la industrialització catalana ha primat, sovint, la Catalunya litoral i urbana obviant la del rerepaís o reduint-la al fenomen concret de les colònies industrials. Tanmateix, la conca del Ter, com la del Llobregat, va conèixer des de les dècades centrals del segle XIX una precoç i singular industrialització gràcies a l'aprofitament energètic de l'aigua. El soterrani de Can Sanglas aporta un valuós testimoni d'aquell procés, en conservar la turbina hidromecànica original. Efectivament, cap al 1860, Josep Sanglas Mias substitueix l'antiga roda hidràulica per una turbina Fontaine construïda als Tallers Planas de Girona, és la quinzena màquina que surt dels tallers gironins, i la primera que s'instal·la al Ter mitjà.<sup>4</sup>

Una altra màquina, instal·lada el 1942, ha estat restaurada i se l'hi ha incorporat un modern alternador i un neteja-reixes automàtic per tal de posar-la en marxa. Can Sanglas disposa així d'un generador en funcionament que exemplifica l'ús real del Canal Industrial, i produeix 40 kW/h de potència elèctrica. Constitueix un element molt didàctic de la conversió de l'energia hidràulica en electricitat.

**1.1.1. La força de l'aigua:** Les sales dedicades a l'energia a Can Sanglas ocupen tres espais diferenciats. En aquests trobem els tres convertidors hidràulics que fan entenedora la implantació industrial a la conca del Ter.

- **La roda hidràulica:** Un motor hidromecànic antic. El MIT ha restaurat la vella roda hidràulica de la fàbrica Vilarrubla de Martinet i, properament, s'instal·larà a prop del canal de Can Sanglas.
- **La turbina: el cor de la fàbrica.** Fou el gran enginy hidràulic del segle XIX. Can Sanglas disposa d'una de les primeres turbines *Francis* instal·lades a Cata-

4. NADAL, Jordi. «Los Planas, constructores de turbinas y material eléctrico». *Revista de Historia Industrial* [Barcelona], núm. 1 (1992), p. 63-93.





Façana del MIT. (Fotografia: Miquel Surinyach)

lunya. Aquesta màquina està situada dins el soterrani original i permet als visitants gaudir d'una singular experiència arqueològica.

– L'alternador: de l'aigua en fem corrent. La segona turbina *Francis* de Can Sanglas alimenta un modern alternador situat dins l'espai de la fàbrica cotonera. Aquesta minicentral, en funcionament, ofereix una suggestiva visió del canal interior de la fàbrica.

## 1.2. La fàbrica de riu

El recorregut per la planta baixa de Can Sanglas permet endinsar-se en l'ambient d'una filatura i copsar el procés que va des de l'arribada de la matèria primera (el cotó), fins a l'obtenció del fil.

1.2.1. Abans de la fàbrica. En aquest espai introductorí destaquem el pes determinant del treball manufacturer previ a la mecanització. Filoses, fusos, rodes i un teler manual ambienten un treball domèstic que controlaven paraires i comerciants.

1.2.2. La fàbrica: Aquest espai situa el visitant davant del gran canvi productiu. Concentració de màquines i treballadors; control i disciplina laboral. Un seguit d'elements museogràfics ambienten aquesta transformació.

- Abans pagesos i artesans, ara obrers. L'empitjorament de les condicions de vida dels obrers i les llargues jornades de treball.
- El rei cotó. L'arribada d'una fibra llunyana i el seu aclaparador domini del tèxtil a partir del segle XIX. La preparació amb un *batuar*, un treball d'homes.
- La màquina imparable. La mecanització va canviar el món. Aquest espai concentra el gruix de les màquines del Museu: la carda, la metxera i la contínua de filar construïdes a Manlleu per la S.A. Serra. El recorregut segueix amb l'aspi de torçar, la màquina d'omplir rodets i la premsa de madeixes.
- El fil. El fil elaborat i l'ambient de la secció d'acabats. Aquest espai disposa d'una màquina circular de fer cordills i d'una màquina de filar que es posaran en marxa durant les visites guiades.

1.2.3. Conviure amb el risc: La sinistralitat a les fàbriques va esdevenir constant. Els perills podien venir del foc o les riuades, i dels pinyons, pues i corretges de les màquines.

- Quan el riu creix. Els estralls provocats per l'aiguat de 1940.
- Foc a la filatura. Extintors, bombes manuals i un magnífic cotxe de bombers.
- Les dents de la màquina. El perill de les màquines: l'amenaça del *diable*, un cilindre farcit de pues.

1.2.4. La fàbrica llanera de muntanya: Aquest espai complementari disposa d'un important assortiment de cardes llaneres construïdes a Reims el 1870. Procedeixen de la fàbrica Vilarrubla de Martinet de la Cerdanya, una indústria rural que va sobreviure al procés urbà de la industrialització.

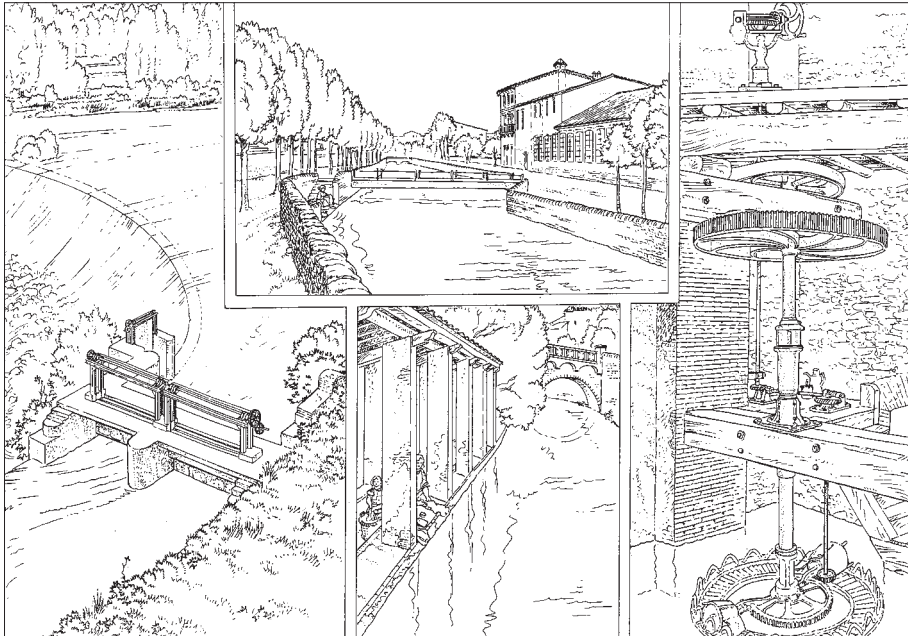
1.2.5. De manyans a constructors de maquinària: La maduresa del tèxtil propicià l'aparició d'un important sector metal·lúrgic. Aquesta segona fase industrial havia de transformar les antigues manyeries en fàbriques de maquinària. Aquesta indústria està representada per les empreses S.A. Serra i Fraguas del Ter, de Manlleu, i Barcons i Riera, de Roda de Ter, i mostrem algunes de les seves construccions més emblemàtiques.

### 1.3. La societat industrial al Ter mitjà

El Museu Industrial del Ter dedica la segona planta de Can Sanglas a l'exposició sobre les profundes transformacions socials que el procés industrialitzador va produir en el Ter mitjà. El creixement demogràfic i l'expansió urbana, el món singular de les colònies industrials, les condicions de vida i de treball sorgides amb el triomf de la fàbrica, els conflictes socials, la cultura en les seves manifestacions més àmplies, l'associacionisme i les noves institucions sorgides a l'escalf de la industrialització, les nissagues d'empresaris, tenen en aquest espai, actualment en fase de preparació, una representació àmplia i viva. Al final del recorregut, en l'apartat *El passat en el present*, es reviu la persistència de la cultura industrial a Manlleu i al Ter mitjà, amb la mirada adreçada al futur.

Aquest espai s'inaugurarà a finals de l'any vinent (2005), i inclourà els següents blocs temàtics:





Làmina del canal. (Fons MIT)

- El creixement demogràfic i l'expansió urbana
- El món de les colònies industrials
- Les condicions de vida i de treball
- Els conflictes socials
- La cultura
- Associacionisme i institucions
- Les nissagues d'empresaris
- El passat en el present

## 2. Equipaments

El Museu Industrial del Ter disposa d'un seguit d'equipaments que han de garantir el seu funcionament i que aspiren a convertir-lo en un centre cultural de referència.

### 2.1. Àrea de Patrimoni Industrial

El Museu Industrial del Ter vol impulsar la recerca patrimonial i històrica sobre la industrialització. Els seus objectius es concreten a partir de les següents línies generals.

La recuperació, conservació i difusió del patrimoni industrial del Ter mitjà des del Museu Industrial, i l'organització d'exposicions temporals, cursos, jornades i tota mena d'actes sobre el patrimoni material i intangible de la industrialització.

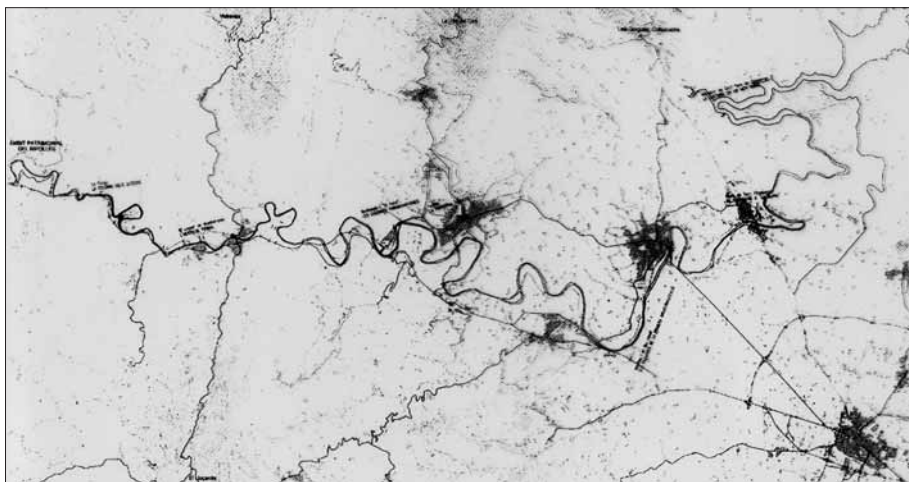
Promoure la recerca sobre tots aquells temes lligats a la producció industrial tèxtil a la conca del Ter; amb un arc temporal que va des del període preindustrial fins a la crisi definitiva del sector. I, paral·lelament, l'estudi de la resta de sectors vinculats a la producció cotonera: metal·lúrgia, construcció, transports...

L'estudi dels efectes socials de la industrialització a les nostres contrades. Dins d'aquest apartat hi tindran cabuda investigacions sobre demografia, sindicalisme, associacionisme patronal, urbanisme, cultura política, producció cultural, esbarjo... Des d'aquesta àrea es col·laborarà en el Butlletí editat pel Centre de Documentació, per tal de donar a conèixer els treballs realitzats.

Des de 1998, aquesta àrea ha organitzat un seguit de jornades i cursos sobre la industrialització que ara passem a detallar:

- *Cicle de conferències arran del 150è aniversari de la construcció del Canal Industrial de Manlleu*, tardor de 1998.
- *Can Sanglas, materials per a una exposició*. Can Puget, 1998.
- *Els rius catalans i la indústria*. Cursos d'Estiu de la Universitat de Girona. Manlleu, juliol de 1999.
- *Usos actuals i projectes de futur de les colònies industrials a Europa*. Coorganitzat amb la Universitat de Girona i la Direcció General de Relacions Exteriors de la Generalitat de Catalunya, setembre de 2000.
- *Jornada sobre les potencialitats turístiques dels antics espais industrials*. Càtedra de Geografia i Pensament Territorial de la Universitat de Girona, gener de 2003.
- *Els paisatges culturals a la Catalunya interior: El cas de la conca del Ter*. Curs de doctorat sobre paisatges culturals. Universitat Politècnica de Catalunya, novembre de 2003.
- *Projecte de paisatge cultural al Ter mitjà*. Dins el *Col·loqui Internacional: Dels llocs memorables als paisatges culturals (Recursos efímers i construïts al servei del desenvolupament local i regional)*. Universitat Politècnica de Catalunya & Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya, gener de 2004.
- *Curs sobre Turisme Cultural*. Amb l'Oficina de Promoció Econòmica de Manlleu & Consoci Meandres del Ter, 2003/2004.
- Des de l'any 2000, hem participat en les Jornades Europees sobre Patrimoni, que organitza la Generalitat de Catalunya.

**2.1.1. Tutela del Patrimoni Industrial:** Can Sanglas, com a museu membre del Sistema del Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya, té com a objectiu vetllar pel manteniment i la difusió de la memòria històrica lligada al nostre passat industrial. El Museu Industrial del Ter té la voluntat d'esdevenir un centre de referència per al patrimoni industrial del Ter mitjà. És a dir, una antena de protecció i difusió d'aquest important patrimoni immoble, tècnic i cultural.



Mapa dels meandres del Ter. (Fons MIT)

Abasta el conjunt de peces patrimonials vinculades a l'aigua, l'urbanisme i la tecnologia heretats de la industrialització en l'espai dels meandres del Ter (des del municipi de Montesquiu fins al de Masies de Roda), i comprèn fàbriques de riu, colònies industrials, rescloses, canals, molins, batans, habitatges, centres associatius, teatres, casinos, ateneus, centres d'ensenyament, residències, ponts, estacions de ferrocarril, tallers, etc., de les nostres contrades. El MIT estableix uns elements bàsics de protecció, totalment o parcialment vinculades al Canal Industrial de Manlleu, que inclou l'important patrimoni urbà local, símbol de l'antiga capital cotonera del Ter.

Passem a detallar a continuació una sèrie de propostes de tutela dins els projectes iniciats per l'Ajuntament de Manlleu al Parc del Ter. Si la primera actuació s'ha concretat en la rehabilitació de l'antiga fàbrica cotonera de Can Sanglas com a museu industrial, i en el seu entorn més immediat (intervenció que ha de complir un evident paper de motor i antena per al conjunt d'actuacions del parc), proposem ara la protecció i difusió d'elements que tenen en el Canal Industrial de Manlleu el seu eix conductor.

La Unitat d'Actuació dels Rentants, una de les peces més emblemàtiques del Canal Industrial. Situat sota el principal accés viari a la vila (el pont de Can Molas), i molt proper a l'antic molí Muntada (on s'ha conservat una de les turbines més antigues d'Europa, una *Jonval* que mou l'embarat que fa anar les màquines de moldre), aquests safareigs havien estat utilitzats per les dones treballadores de Manlleu per fer la bugada, abans de l'arribada del subministrament d'aigua als habitatges de la vila. A més, s'ha projectat la construcció d'un baixant al riu Ter des del davant dels rentants, com a possibilitat d'arribar a la mateixa llera del Ter, i així impulsar un itinerari que pugui fer proper als visitants el contacte amb l'aigua.

La Unitat d'Actuació de les Hortes, al tram mig del Parc del Ter. L'espai de les Hortes inclou el molí de Dalt i les restes de les «Tres Fàbriques», l'indret on el 1841 l'antiga sèquia Miarons va transformar-se en canal industrial. L'Ajuntament de Manlleu ha restaurat els canals d'entrada i ha redactat un projecte per recuperar les tres turbines que havien donat energia a les antigues filatures de Baixeras, Juncadella i Puget. La nostra proposta es concreta en la creació d'uns espais d'acollida situats a sobre de les antigues turbines i la creació d'un itinerari des de la sala de control elèctric fins als soterranis.

La connexió de totes les minicentrals del Canal Industrial de Manlleu. A partir de l'automatització i la connexió a la xarxa elèctrica de l'alternador de Can Sanglas i de les tres turbines de l'àrea de les Hortes, actualment en fase d'execució, s'ha iniciat l'estudi d'un projecte d'automatització per al conjunt del Canal Industrial de Manlleu. L'automatització del conjunt de bagants i minicentrals permetria optimitzar la producció energètica d'aquest vell patrimoni i, alhora, serviria d'exemple com a explotació hidràulica sostenible, un cop es porti a terme la construcció de dues escales de pas per a peixos a les rescloses de la Teula i de Can Llanas, respectivament. Això permetrà no tan sols facilitar la migració de la fauna aquàtica, sinó, a més, assegurar un cabal de manteniment per al Ter durant el seu pas per Manlleu.

El Museu Industrial del Ter vol ampliar la salvaguarda i promoció del patrimoni a la resta de la conca del Ter. Amb aquest objectiu, el MIT col·laborarà amb la resta de museus, institucions, associacions i empreses de la nostra conca per dur a terme aquesta tasca de tutela, per a la qual ja s'han establert acords amb el sistema del mNACTEC, la Direcció General de Patrimoni de Catalunya, l'Àrea de Patrimoni Local de la Diputació de Barcelona i el Consorci Alba-Ter. Aquesta protecció es concretarà en la signatura de convenis amb les institucions i organismes territorials, en la recerca d'ajuts i en la posada en marxa de campanyes de sensibilització pública, celebració de jornades, recull de documentació, salvaguarda de determinats elements i en la creació d'un reconeixement per distingir les persones, empreses i/o institucions que destaquen en la protecció del llegat de la industrialització.

En el futur, aspirem a eixamplar aquesta protecció al futur parc patrimonial de la zona oest de Manlleu, molt especialment a les fàbriques de riu del Dolcet i Can Casacuberta, i l'emblemàtica colònia Rusiñol, i a algunes de les colònies més emblemàtiques del Ter mitjà: Borgonyà, Vila-seca, la Blava i les restes de Salou.

## 2.2. Centre de Documentació del MIT

Aquest espai vol dotar Can Sanglas d'un equipament des d'on facilitar l'estudi del patrimoni vinculat a la conca del Ter i, tant com sigui possible, al conjunt dels rius mediterranis. Així, s'hi aplegaran fons documentals sobre història industrial i social contemporània, fons lligats als espais fluvials en tots els seus àmbits, urbanisme de localitats riberenques, explotacions hidràuliques, problemàtica mediambiental, flora i fauna fluvial, legislació sobre el patrimoni vinculat a l'aigua, bibliografia geogràfica, fons cartogràfics (històrics i actuals), etc. A més, el Centre serà dipositari d'una part substancial del fons bibliogràfic de La Vola, Companyia de Serveis Ambientals, que supera el miler d'exemplars. En resum, el Centre de Documentació de Can Sanglas aspira a recollir informa-



# MUSEU INDUSTRIAL DEL TER

---

## MUSEU DE LA CIÈNCIA I DE LA TÈCNICA DE CATALUNYA

Logotip del MIT.

ció pluridisciplinària sobre tots els àmbits que afecten el procés històric de la industrialització i la realitat fluvial. Se'n corresponsabilitzen l'Àrea de Patrimoni Industrial, que coordina la recerca històrica, i el Centre d'Estudis dels Rius Mediterranis, que coordina la recerca mediambiental.

Un dels objectius del Centre de Documentació és publicar un butlletí periòdic on trobarem notícia sobre els fons i les activitats desenvolupades pel MIT, així com ressenyes sobre les actuacions i recerques promogudes des de l'Àrea de Patrimoni Industrial i el Laboratori del Riu.

### 2.3. Tallers Pedagògics i de Restauració i propostes didàctiques

2.3.1. Els Tallers Pedagògics del MIT: adreçats als tres nivells de l'ensenyament bàsic. Es tracta d'un espai d'experiències on els alumnes podran experimentar el procés de filatura i tissatge del cotó amb un seguit de materials específics (cardes manuals, fusos, filoses, carda i teler). Podran tenir contacte amb les matèries primeres (cotó, lli, cànem, llana), i manipular maquetes sobre elements hidràulics (maqueta d'una turbina Fontaine, roda de calaixos, joc de rescloses i desnivells...). Aquests tallers disposaran d'uns materials teòrics de suport elaborats per la Facultat de Pedagogia de la Universitat de Vic.

També es posen en funcionament algunes de les màquines més emblemàtiques del Museu (màquines de filar, de fer cordill, telers). S'ofereix la possibilitat als

visitants de teixir una tela crua i estampar l'anagrama del MIT, i així endur-se un record de la seva visita. També hi ha la previsió d'organitzar tallers tèxtils i cursos sobre teixits, macramé i estampació tèxtil, amb la col·laboració d'antics treballadors i treballadores de les filatures que podran mostrar als visitants les seves habilitats manuals.

2.3.2. La proposta didàctica del MIT pretén potenciar l'educació, la sensibilització i el coneixement del patrimoni històric, cultural i natural de la conca del Ter. L'oferta didàctica s'ha concretat en l'elaboració d'uns materials pedagògics específics adreçats al conjunt dels cicles formatius.

- *El patrimoni natural i industrial de Manlleu*: materials adreçats als cicles inicial, mitjà i superior d'educació primària, i a l'ESO.
- *La industrialització a Manlleu*: dossier sobre el procés d'industrialització per als alumnes de batxillerat.
- *Quadern del riu*: materials elaborats a partir dels blocs temàtics que els alumnes trobaran a l'exposició sobre els rius mediterranis, amb propostes d'educació i sensibilització mediambiental dissenyats des de l'Aula del Riu.

El MIT també ofereix als estudiants de tots els cicles formatius itineraris pel patrimoni industrial. Aquests recorreguts inclouen: el Canal Industrial de Manlleu, el parc patrimonial de la Zona de Ponent i la colònia de Borgonyà. Aquestes rutes guiades disposen d'uns materials específics (*Manlleu, punt de partida*) elaborats pel MIT, l'Oficina de Promoció Econòmica i l'empresa Anigami.

## 2.4. El Centre d'Estudis dels Rius Mediterranis

El Centre d'Estudis dels Rius Mediterranis (CERM) és la secció del Museu Industrial del Ter dedicada a la divulgació i a la recerca sobre el patrimoni natural i fluvial. Té com a objectius l'educació, la sensibilització, la investigació i l'acció innovadores, sostenibles i integrades sobre els rius mediterranis.

El CERM té relació amb diverses entitats independents i forma part de dues xarxes temàtiques de recerca: la Xarxa Ecostrimed (de laboratoris i grups de recerca sobre el seguiment de l'estat ecològic dels sistemes fluvials, amb seu al Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona) i la Xarxa de Custòdia del Territori (d'entitats dedicades a la custòdia, procediment d'acord voluntari i coparticipatiu, amb o sense transmissió de propietat, mitjançant un contacte regular per vetllar per la conservació dels recursos i valors naturals, amb seu a la Universitat de Vic).

L'activitat del Centre d'Estudis dels Rius Mediterranis s'organitza principalment en els àmbits del Laboratori del Riu, dedicat a la recerca, l'Àrea de Custòdia Fluvial, enfocada a la conservació d'espais naturals, i l'Aula del Riu, pel que fa a les activitats pedagògiques. Ja hem vist que participa de ple en el Centre de Documentació en tot el que fa referència als fons i a la documentació sobre medi ambient.

2.4.1. Laboratori del Riu: porta a terme o coordina projectes de recerca diversos, com els seguiments de l'estat ecològic de la conca del Ter a Osona i de la riera de



Tossa de Mar (la Selva), el seguiment del poblament de peixos del Ter a Osona i la cartografia de les riberes de la comarca de la Garrotxa i de la conca del Ter a la província de Barcelona.

2.4.2. Àrea de Custòdia Fluvial: està enfocada a la conservació i la millora d'espais naturals, com són les restauracions de la riba esquerra del riu Ter al Dolcet (Manlleu) i al meandre del Gelabert (Manlleu), l'establiment de criteris de gestió de la zona fluvial del nucli urbà de Manlleu, projectes de construcció de rius artificials per al pas dels peixos en diverses rescloses i la coordinació d'un projecte de restauració integral del riu Ter a Osona.

2.4.3. Aula del Riu: organitza activitats pedagògiques: exposicions, visites guiades, publicacions, conferències, cursos, estades de pràctiques i treballs d'alumnes d'ensenyament secundari, de diverses universitats i de membres d'altres entitats.

2.4.4. Centre de Documentació: d'ús comú per a tot el Museu Industrial del Ter, el CERM s'hi vincula en allò referent a la informació sobre medi ambient i medi natural, amb un component important sobre educació ambiental (cedit per l'empresa La Vola).

2.4.5. Exposició permanent «Els rius mediterranis»: es tracta d'un recorregut pels paisatges, la hidrologia, l'ecologia, el patrimoni natural, els aspectes socioambientals i algunes propostes de gestió sostenible dels cursos fluvials mediterranis. Hi ha inserit un aquari amb els valors ecològics del Ter mitjà, decorat amb fotografies de paisatges i espècies autòctones del nord-est de Catalunya, i on es poden observar en viu tres espècies de peix: barb de muntanya, bagra i anguila.

L'exposició permanent «Els rius mediterranis» s'organitza en les següents àrees temàtiques:

- Els rius: la sang blava del planeta.
- Els rius mediterranis: mariners d'aigua dolça.
- La biodiversitat: un valor en alça.
- L'estat ecològic: una fita.
- L'evolució socioambiental: una revolució?
- Aquari-maqueta: els valors ecològics del Ter mitjà.

El patrimoni natural de bona part dels rius mediterranis, molt malmès sobretot durant el segle XX, en els darrers anys tendeix a recuperar una certa qualitat. El Centre d'Estudis dels Rius Mediterranis pretén accelerar, doncs, aquest avenç tot incidint en la línia bàsica ja iniciada a Manlleu i que ha gaudit d'un ressò com a mínim nacional. En serien dos exemples la creació del Grup de Defensa del Ter l'any 1989 i la del Consorci Alba-Ter el 1998.

## 2.5. Oficina de Turisme de l'Ajuntament de Manlleu

Aquesta oficina neix com a punt d'informació turística de Manlleu i de l'entorn del Ter, i aprofitarà la capacitat d'atracció de Can Sanglas per potenciar els

jaciments turístics del nostre territori. Aquest servei, dirigit des de l'Oficina de Promoció Econòmica de l'Ajuntament de Manlleu, treballarà en la dinamització del turisme cultural i sostenible a la nostra ciutat, a l'entorn del Ter mitjà i a la resta de la comarca d'Osona. Des del MIT s'apostarà per atreure un turisme creixent que cerca una oferta on la cultura i la natura s'integrin harmònicament.

## 2.6. Seu Administrativa del Consorci Alba-Ter

El Consorci Alba-Ter, que inclou quaranta-quatre municipis de la nostra conca, disposa de la seva seu administrativa a l'edifici de Can Sanglas. Juntament amb la seu tècnica de Salt, Alba-Ter treballa en la promoció econòmica, la defensa ambiental i la recuperació patrimonial d'un territori que va des del naixement del Ter, als Pirineus, fins a la desembocadura del riu, a Pals, amb una població que supera els 400.000 habitants. El municipi de Manlleu ha estat un dels principals promotors d'aquest projecte transversal.

## Activitats culturals del MIT

A part d'una política d'exposicions temporals de producció pròpia, el MIT disposarà del suport dels vint museus del mNACTEC que generen un gran ventall d'exposicions temporals itinerants per tot el sistema. Can Sanglas promourà, igualment, les activitats culturals i ciutadanes de tota mena; des de presentacions de llibres, actuacions vinculades al riu, trobades d'entitats, congressos i jornades sobre patrimoni, història i medi ambient, activitats ciutadanes de Manlleu i Osona, etc. Aquestes activitats tindran lloc a la nova sala d'actes que s'està construint al MIT. A la segona planta de Can Sanglas, el CERM disposa d'una sala polivalent que permetrà acollir alumnes, professionals, institucions, universitats i agents de tota mena que facin estades de treball i/o col·laborin amb el MIT.

## El Ter mitjà, un «paisatge cultural» marcat per la industrialització

Can Sanglas no neix com un museu local, la seva vocació territorial ha estat present des del mateix inici del projecte. El MIT ha de donar testimoni, i ha de crear eines de protecció i difusió del ric patrimoni industrial del nostre riu. Perquè la història industrial de Manlleu durant els darrers cent cinquanta anys és també la història d'altres poblacions veïnes banyades pel Ter. Al vestíbul de Can Sanglas els visitants podran contemplar un singular perfil metàl·lic que representa el tram riberenc del Ter mitjà des de Montesquiú fins a l'embassament de Sau, quaranta-dos quilòmetres de riba fluvial on s'havien arribat a construir trenta-tres fàbriques de riu i colònies industrials impulsades per motors hidràulics.

Aquesta important concentració va crear un «esdeveniment històric» que ha acabat configurant un «paisatge cultural»<sup>5</sup> que nosaltres hem heretat. El conjunt de senyals deixats sobre el territori genera un paisatge susceptible de ser interpre-

---

5. SABATÉ, Joaquim. *Projectant l'Eix del Llobregat. Paisatge cultural i desenvolupament regional*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya, 2001.

tat i potenciat com a tret distintiu no tan sols del medi, sinó també de la personalitat dels habitants que viuen sobre ell. Així, la creació d'un museu temàtic sobre la industrialització depassa l'àmbit local de la ciutat de Manlleu per esdevenir un centre-antena que ha de fer arribar la seva influència al conjunt del patrimoni industrial del Ter mitjà.

## Bibliografia

- ALBAREDA, Joaquim. *La industrialització a Manlleu: energia hidràulica, creixement urbà, treballadors i fabricants (1760-1931)*. 1a ed. Manlleu: Museu de Manlleu / Gràfiques Manlleu, 1987.
- *El naixement d'una vila: segles XVI al XIX*. A: BURGAYA, Josep; CAMPRODON, Jordi; MOLIST, Miquel; PLADEVALL, Antoni; POUS, Pere; SURINYACH, Miquel; VILALTA, Maite. *Manlleu, aproximació a la història, l'entorn, l'economia i l'estructura territorial*. Vic / Manlleu: Eumo / Gràfiques Manlleu, 1990, p. 93-114. (L'Entorn: 15)
- ALBAREDA, Joaquim; ALCALDE, Gabriel. *El Museo Industrial del Ter (Manlleu, Barcelona)*. *Revista de Museologia* [Madrid], IV, núm.14 (junio, 1998), p. 159-162.
- BAYÓN, Emili. «Una lectura social de la industrialització. El Museu Industrial del Ter, Can Sanglas de Manlleu». A: ALCALDE, Gabriel; RUEDA, Josep Manuel; SANTA EULÀRIA, David. *Actes del 2n Congrés Català de Museus Locals i Comarcals*. Girona: Institut del Patrimoni Cultural de la Universitat de Girona, 2000, p. 61-67.
- «Pobles-fàbrica i fàbriques-poble. El patrimoni industrial del Ter mitjà». A: FRAGUELL, Rosa; LLUSSÀ, Rafel; RIBAS, Anna. *Nous usos per a antics espais industrials*. Girona: Serveis de Publicacions de la Universitat de Girona, 2003, p. 65-76. (Diversitats; 43)
- SABATÉ, Joaquim. *Patrimoni i projecte territorial. Colònies, Sèquia de Manresa i Delta del Llobregat*. Barcelona: Àrea d'Infraestructures, Urbanisme i Habitatge de la Diputació de Barcelona, 2004. (Espai Blau; 1)
- SERRA, Rosa. *Colònies tèxtils de Catalunya*. 1a ed. Manresa: Fundació Caixa de Manresa / Angle Editorial, 2000. (Patrimoni Artístic de la Catalunya Central; 8)
- VALL, Pere. *De colònies tèxtils a parc fluvial. El sistema de colònies tèxtils del Baix Berguedà: Gènesi i revaloració*. Barcelona: Marcombo Boixareu Editores / Associació i Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya, 1999. (Cultura, Tècnica i Societat; 16)